

обстановці; вміння долати вплив негативних факторів бою; злагодженість військових колективів.

Список використаних джерел

1. Варій М. Й. Морально-психологічний стан військ, його оцінка та підтримка на високому рівні: монографія. – Львів: ВВП ДУ “ЛП”, 1996. 311с.
2. Литвиновський Є. Ю., Попович О. І., Савінцев В. І, Стасюк В.В. Морально-психологічне забезпечення підготовки і ведення бойових дій: навч. посіб.: Видання II, доповнене, у двох частинах: Частина II; за ред. Л. А.Ріпи. К.: ВГІ НАОУ, 2003. 160 с.
3. Стасюк В. В. Психологія локальних війн та збройних конфліктів: підручник для слухачів та студентів вищих навчальних закладів. К.: НАОУ, 2006. 570 с.
4. Стасюк В. В. Система соціально-психологічного забезпечення функціонування військових підрозділів в умовах збройних конфліктів: монографія. К.: НАОУ, 2005. 322 с.
5. Ягупов В. В. Військова й соціальна психологія: навч. посіб.К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2000.522 с.
6. Ягупов В. В. Військова психологія: підручник. К.: Тандем, 2004. 656 с.

Луцюк І. В.,

студентка II курсу магістратури, гр. ЗМСРп-191

Науковий керівник – Герасименко О. В., канд. іст. наук, доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПЕРЕХІДНИЙ ЕТАП У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРОБЛЕМА ВІКОВОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Особливостям розвитку дитини в підлітковому віці у психології присвячено значну кількість досліджень, серед них Л. Божович, Л. Виготський, Т. Драгунова, І. Кон, А. Мудрик, Д. Фельдштейн, Д. Ельконін, Ш. Бюлер, Ф. Райс, Х. Ремшміт, К. Флейк-Хобсон, В. Штерн та ін. У цих дослідженнях доведено, що, підготовлені всім попереднім ходом розвитку зміни в психофізичній структурі підлітка визначають сутність підліткового віку під час перехідного періоду.

Психологічно підлітковий вік дуже суперечливий, він характеризується максимальними диспропорціями у рівні й темпах розвитку. Найважливішою психологічною особливістю є почуття дорослості. Воно виражається в тому, що рівень прагнень підлітка передбачає його майбутнє положення, якого він фактично ще не досяг. Саме на цьому ґрунті у підлітка виникають типові вікові конфлікти: з батьками, педагогами і самим собою. У цілому – це період завершення дитинства і початку «виростання» з нього [1, с. 29].

Специфіка підліткового віку, порівняно з дитинством, полягає в суттєвому розширенні соціальної активності та зміні її значущості для підлітка. Підлітки активно освоюють різні сфери суспільного життя і при цьому вже у 10-11 років, претендуючи на самостійність, обтяжені зайвою опікою дорослих при здійсненні громадської діяльності. Вік 11-12 років, зазвичай, називають молодшим підлітковим віком чи періодом отроцтва. Більшість учнів у віці 10-11 років закінчують початкову школу, що, згідно з

соціальним змістом терміна «молодший школяр», означає вихід із молодшого шкільного віку [1, с. 42].

У психолого-педагогічній літературі часто школярам перехідного віку приписують риси або десятирічних дітей (молодших школярів), або дванадцятирічних (підлітків). Надзвичайна непослідовність спостерігається у визначенні межі між молодшим шкільним і підлітковим віком у працях поважних авторів.

Так, А.Люблінська початок підліткового віку відносить до 12 років, а А.Прихожан, Н.Толстих та Д.Фельдштейн розглядають перехідний період з 10 років (можливо, це пов'язано з акселерацією) [2, с. 132].

Психологи і педагоги у США розглядають молодший шкільний вік (middle childhood) між 6 і 12 роками життя тільки тому, що більшість американських дітей цієї вікової групи навчається в початковій школі. Багато англomовних авторів називають інтервал, що нас цікавить, терміном «preteens», який використовується часто як синонім термінів «перед підлітковий» або «перед пубертатний» вік [2, с. 154].

Зрозуміло, межа, що розділяє молодший шкільний та підлітковий вік, має бути розмитою, недовизначеною, що не вкладається в точну дату. Фактично весь інтервал, що нас цікавить (10-12 років), знаходиться у цих межах.

На думку Г.Цукермана, у періодизації нормального розвитку інтервал 10-12 років – це «нічия земля». Відсутність позитивних знань про 10-12-річних маскується тим, що одні вчені розглядають цей віковий інтервал як завершення дитинства і приписують цим дітям ті ж риси, що і 8-10-річним. Інші бачать в цьому ж віковому інтервалі зародження отроцтва і розглядають його як початок підліткового віку [3, с. 84].

З точки зору психологічної науки, цей період вивчений недостатньо. Першим серйозним дослідженням особливостей молодшого підліткового віку була спільна робота Т.Драгунової і Д.Ельконіна «Вікові та індивідуальні особливості молодших підлітків». У цій праці дослідники спостерігали за розвитком учнів п'ятого класу впродовж року. Було з'ясовано, що у молодших підлітків починає проявлятися різний ступінь вираженості «почуття дорослості», який може характеризуватися як прагненням до самостійності, бажанням захистити свій внутрішній світ від втручання дорослих, так і наявністю власної лінії поведінки. Науковці вказують на те, що криза в розвитку дітей при переході від молодшого шкільного до підліткового періоду зовсім не є обов'язковою [4, с. 29].

Цей перехід може здійснюватися без особливих труднощів у вихованні, які, в свою чергу, визначаються не внутрішніми процесами, а індивідуальними особливостями особистості, сформованими до початку переходу в підлітковий період і конкретною ситуацією розвитку кожної окремої дитини.

Розглядаючи молодший підлітковий вік і проблеми, пов'язані з ним, Г.°Цукерман підкреслює, що неочікувані зовнішні зміни в житті учнів, які суб'єктивно сприймаються ними як життєва криза, співпадають із початком кризи вікової і «що синхронізація двох криз у житті людини може призвести

до більш руйнівних наслідків, аніж послідовне, поступове переживання кожної кризи» [3, с. 85].

Із переходом з початкової ланки навчання в середню, М.°Бітянова пов'язує стрімке зростання тривожності і невпевненості у молодших підлітків, оскільки дитина переживає в таких умовах емоційний дискомфорт, що часто супроводжується внутрішньою напруженістю, ускладненим прийняттям як інтелектуальних, так і особистісних рішень. Досить тривале психічне напруження може закінчитися шкільною дезадаптацією – тоді дитина стає недисциплінованою, неуважною, безвідповідальною [5, с. 48].

Для того, щоб включитися в нову соціальну ситуацію при переході з початкової школи в основну, учень повинен володіти певними особистісними якостями, що свідчать про успішне завершення початкової школи та прогнозують успішну діяльність в основній школі.

Велике значення у психологічній підготовці учнів до переходу на другий ступінь загальної освіти має робота, спрямована на подолання труднощів соціальної адаптації. Під час адаптаційного періоду в 5 класі особливо важливо створювати особистісну привабливість кожного учня шляхом моделювання ситуацій успіху.

Список використаних джерел

1. Бітянова М. Р. Азарова Т. В., Афанасьєва Е. И., Васильєва Н. Л. Работа психолога в начальной школе. М. : Изд-во «Генезис», 2001. 352 с.
2. Крайг Г. Психология развития. СПб., 2000. 615 с.
3. Поливанова К. Н. Психология возрастных кризисов: учеб. пособие для студ. высш. пед. Заведений. М. : Издательский центр «Академия», 2000. 184 с.
4. Прихожан А. М. Толстых Н. Н. Подросток в учебнике и в жизни. М. : Знание, 2001. 140 с.
5. Учителям и родителям о психологии подростка. М. : Высшая школа, 2004. 124 с.

Метейко І. Ю.,

Студентка II курсу магістратури, гр. МСРп-191

Науковий керівник – Захаріна М. І., канд. філос. наук

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У наш час актуальним стають дослідження духовних та моральних цінностей суспільства. Традиції, звичаї, обряди, ритуали, які є характерними для нашого суспільства, що стосуються кожної окремої людини. З огляду на це, важливим є знання про ту етнічну спільність, до якої ми належимо, про особливості того народу, представниками якого ми є, про його ментальність та національні цінності й пріоритети. Дослідження духовно-моральних цінностей здійснювали філософи, психологи і педагоги багато сторіч тому, однак це питання залишається актуальним і на сьогоднішній день.

Ідеали та норми моралі створювались століттями кожною нацією, їх затверджували та вдосконалювали в практиці поведінки та стосунків. Зараз все більше затверджується думка, що особливості різних історичних епох